

Ђорђе БОРОЗАН

MONUMENTA MONTENEGRINA¹

Уважена господо, поштоваоци овог дома у којему вечерас промовишемо едицију *Monumenta Montenegrina*, поздрављам вас у име Историјског института Црне Горе и Народне библиотеке "Радосав Љумовић" - организатора ове промоције.

Пројекат *Monumenta Montenegrina* започет је након реализовања капиталне 20-томне едиције *Књижевности Црне Горе од 12. до 19. вијека*, уочавањем да су остале непроучене, а у корпусима архивске грађе у европским земљама регистроване и познате збирке докумената везане за епохе позног Римског царства, Византије, првих јужнословенских држава и традицију успостављену по установљењу словенске писмености.

Дио те грађе, назначен у балканској и југословенској историографији, остао је углавном непознат, иако се налазио у томовима великих корпуса попут бонског, миланског и париског, али и других мање познатих, у којима су бројни, драгоцени подаци о прошлости свих балканских народа и држава. Везујући се за ћирилске споменике писмености и културе и узан избор латинских извора који су сабрани у кодексима које су приредили Кукуљевић, Смичиклас, Шишић, Радоњић и други... готово сав напор истраживача усмјерио се на доба Немањића и то искључиво на односе ове династије са византијским двором и државом. За епохе које су оване претходиле остало се на уопштеним закључцима, узимајући Орбиново *Краљевство Словена* и хроноспис "*Љейойис йоиа Дукљанина*" као полазиште и натукнице с осјећањем нелагодног историографског повјерења у "смутна времена" и сумњиве исказе. Тако је умјесто истраживачке воље, научног дара и оданости струци која не пита за пожељну и мање допадљиву прошлост, настала једна велика празнина у сазнањима о нашој прошлости и створен простор за манипулације претпоставкама, хипотезама, нагађањима, који воде миту и епском уопштавању мимо доступних чињеница и већ остварених историографских знања.

¹ Ријеч на промоцији едиције *Monumenta Montenegrina*, првих 10 томова, објављених у издању Историјског института Црне Горе 2000-2002. године.

Прегалаштву свих заслужних за пројекат *Књижевности Црне Горе од 12. до 19. вијека*, као и свима који су с тог драгоценог сазнања дошли на идеју - и уз разумијевање и помоћ Министарства културе Црне Горе (захваљујући министрима: Горану Ракочеву, Бранислави Лијешеву, Будимиру Дубаку, Радоици Лубурићу, Бранимиру Поповићу и министрима просвјете и науке: Драгану Кујовићу и Предрагу Ивановићу), као и ректору Универзитета Предрагу Обрадовићу - који су омогућили да се покрене едисија *Monimenta Montenegrina* у којој се објављује грађа латинске провенијенције под радним називом *Средњовјековни сјоменици писмености и културе Дукље и Зетје*, изражавам дубоко поштовање и благодарност.

Једна сјајна прошлост, у којој нас има, не слутњом но реалношћу, од када су вјетрови историје довели наше претке у ова медитеранска обзорја, види се данас више него јуче а како изгледа видјеће се још и више и боље, захваљујући прегалаштву, осјећању за вриједности сазнања и повјерењу оних који су дали могућност да испредњачи и с разлогом вечерас да се слављенички осјећа - уважени професор свјетске књижевности, теорије књижевности и одличан познавалац средњовјековља *Војислав Д. Никчевић*, истраживач великог захвата и приређивач 10-томне едисије о којој вечерас говоримо.

Од коликог је и каквог значаја до сада урађено, то препуштамо суду стручне и научне јавности, а ми ћемо у духу оне народне рећи о себи, склоним да знамо и оно што не знамо или да баш то боље знамо од оних који су учили да би сазнали: *а је ли могуће да њога има а да ја њога не знам?*

Е могуће је, али ноћас нема времена да растумачимо зашто и како. Ипак, да кажемо, можда, овако: опстајући између моћних традиција латинског и грчког свијета писмености и култура, с паганском сопственошћу и хришћанском самосвојношћу, загледи у магловити бескрај Истока и византијског православља, сумњичави у левантинске "слатке лажи" заводљивог ватиканског екуменизма, ми смо остали "чељад брда", хитри на рат, спори на мир, лијени за запис о себи и другима, а склони за усмено казивање и слободно надограђивање прича о себи и другима.

Зато смо, ето, ту гдје јесмо и Богу хвала што се, и овакви какви смо, сјетисмо да још понешто сазнамо о временима на простору Црне Горе, баштинећи сопствену с претходним традицијама у цивилизацијским круговима позноримске, византијске и јужнословенске прошлости.

Народ који је испјевао своју историју и који је упорно поје, а то се за нас може рећи, чини све да постане историја а ако се узме да је тиме по суштини овог значења постао прошлост, њега у савремености као да има само у химерама историје. Што ћемо с таквим схватањем "свијетле прошлости" у оваквој сложеној савремености. Небојазна прошлост не тражи од плаховите савремености да буде боља него што је уистину била.

Да вас, као читаоце ове значајне едисије, обрадујем и позовем на свесрдну сарадњу, помоћ, стручну и научну подршку. Нико није закаснио и сви смо на добитку. Ми смо на самом почетку.

Овој замашној књизи се зна почетак али срећом не зна се крај. Она може престати да излази као што би морала трајати дуго и излази-

ти да јој се не да наслутити крај. Зависи од тога како ћемо схватити значај оних који су одлучивали и повјерили господину Никчевићу да изворима и документима расвијетли везе историје и простора. Црна Гора је заводљива тема, њено искуство и мука са сопственом историјом завриједили су пажњу да се ожиле сазнањем и проживе.

Црногорска историографија и историчари су пред великим задатком да критички валоризују и педантно изуче понуђена сазнања из корпуса који су објављени у преводу и изворном облику. Огроман посао предстоји: историчарима, археолозима, историчарима умјетности, лингвистима, етнологима, историчарима права, политиколозима, историчарима културе и медијским посленицима. Предстоји нам, надам се, висок степен сагласности о потреби да ову "добру ливаду" убаштинимо на цивилизацијски начин не робујући схемама ни Истока ни Запада, ма колико знали да смо у расутом сазвјежђу моћних конфесионалних и политичких идеологија. Ми смо заправо дјелић тога миљеа, препознатљивог у траговима прошлости Балкана и Медитерана, слојевитог и ћудљивог.

И још нешто, што ће вас, надам се, обрадовати. *Ова едиција се наставља.* Министарство културе Црне Горе и Министарство просвјете и науке Црне Горе договором о заједничком финансирању овог значајног пројекта омогућили су уваженом истраживачу Никчевићу да истраживањима већ обављеним у Будимпешти и предстојећем у Ватикану, прибави грађу за наредне томове *Monumente Montenegrine*. Историјски институт Црне Горе, укључен у овај пројекат скоро од почетка, наставиће да пружа стручну и научну помоћ. Већ учињено обавезује посебно Историјски институт Црне Горе и Катедру за историју и географију Филозофског факултета у Никшићу, као и друге катедре факултета, универзитета и академија да продубе и утемеље сазнања о прошлости поднебља у којем живимо.

Увјерени да ће вриједносни судови отклонити мањкавости, пропусте и грешке којих у сваком раду има, и надахнути идејом да су извори о сопственој прошлости *изазов* за који налазимо разумијевање надлежних министарстава Владе Црне Горе и Универзитета, Институт наставља рад на писању вишетомне *Историје Црне Горе* и публикавањем *Извора за историју Црне Горе* у намјери да проучени сегменти државног, националног, културног, професионалног и социјалног идентитета, буду праћени одговарајућим архивским чињеницама, сабраним у корпусима и зборницима архивске грађе. Државноправна и етнографска путања Црне Горе од најраније давнине до савремености захтијевају учене, смјеле и науци одане посвећенике који прошлост схватају, изучавају и тумаче у грађанском и цивилизацијском духу, мимо ускогрудости, националне занјетости, локалне самодовољности, увијек у складу са поруком *Sinae ira et studio*.

Monumentu Montenegrinu прихватите бар као наду, напор и велику жељу да се кућа гради из темеља. Наша се у протеклом стољећу, због политичке обескућности, рушила, разарала и с муком обнављала. Не без наше велике кривице и неодговорности схватања сопствене др-

жаве и нације. Помозимо, дакле, заједнички да на овим и другим цивилизацијским траговима, као посленици науке, градимо наш државни дом за све нас који у њему живимо. Такви ћемо бити корисни себи и потребни другима.